

Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa - projekti 2007–2011 (Tiivistelmä)

Vajaaliikkeisten Kunto ry:n projektin päämääränä on ollut kehittää lasten, nuorten ja vanhempien sekä ammattilaisten yhteistoimintaan perustuvia hyviä kuntoutuksen käytäntöjä ja työtapoja sekä tukea alueita toimimaan niiden mukaan.

Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa -projektin lähtökohtana ja viitekehystenä on ollut Vajaaliikkeisten Kunto ry:n (VLK) aikaisemmin koordinoiman Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus -projektin tuloksena syntynyt malli lapsen ja nuoren hyvästä kuntoutuksesta.

Lastenneurologisen kuntoutuksen kehittämiseksi vuosina 2002–2005 toteutetun hankkeen tuloksena oli linjaus lasten kuntoutuksen arvoista (A-linjaus) ja järjestämisestä (O-linjaus). Linjaus on lapsilähtöinen, vanhempien ja ammattilaisten yhteistyöhön perustuva valtakunnallinen malli hyvästä käytännöstä. Mallissa esitetään perusteltuja toimenpide- ja organisaatioehdotuksia lasten ja nuorten hyvän kuntoutuskäytännön kehittämiseksi maassamme. (Koivikko & Sipari 2006.)

Lasten ja nuorten kuntoutuksen kehittämishaasteita

Lasten ja nuorten kuntoutuksen toteuttamisen muutos- ja kehittämishaasteet ovat suuret. Kehittämällä pyritään siihen, että kuntoutus ei olisi enää terapiakeskeistä eikä pyrkisi ”korjaamaan” lasta ja nuorta vaan muuttuisi 2000-luvulle tyypilliseksi verkostomaiseksi toiminnaksi, joka perustuu näyttöön ja jossa lapsen, nuoren ja perheen osallistumisen mahdollisuutta korostetaan.

Lasten ja nuorten kuntoutuksen tausta-ajattelu sekä kuntoutuksen palvelujärjestelmän kehittämisen ohjeistus muuttuvat, ja lasten ja nuorten kuntoutuskäytäntöjen kehittäminen kiinnittyy tähän yleiseen kehitykseen. Lasten ja nuorten kuntoutuksessa työskentelevien ammattihenkilöiden rooli on pikkuhiljaa muuttunut ja edelleen muuttumassa. 1980–1990-luvuilla kuntoutuksen kohteena oli lapsi ja nuori. Ammattihenkilöiden roolissa oli tärkeää diagnoosiperustainen erityisasiantuntijuus. Tälle asiantuntijuudelle oli ominaista näkemys siitä, että ammattihenkilö olisi myös perheen elämän asiantuntija.

Ekokulttuurinen teoria lasten ja nuorten kuntoutuksen taustateorian ohjaa toimintaa perhelähtöiseen moniammatilliseen suuntaan, jolloin toiminnassa keskeistä on perheen osallisuus ja aito kumppanuus ammattihenkilöiden kanssa sekä kuntoutuksen integroituminen lapsen ja nuoren luonnollisiin kasvu- ja toimintaympäristöihin.

Lasten ja nuorten kuntoutuksen keskeinen toiminta-ajatus on lapsen, nuoren ja perheen yksilöllisiä, usein moninaisia tarpeita korostava monien eri toimijoiden auttamisprosessi.

Lasten ja nuorten kuntoutuksen kehittäminen käytännössä

Lasten ja nuorten kuntoutuspalvelujärjestelmä on rakenteellisesti moninainen ja vaikeaselkoinen. Kuntoutuspalveluja tuottavat niin julkinen, yksityinen kuin kolmas sektorikin. Tällä projektilla on tavoiteltu ns. toisen asteen tuloksia, jolloin kehittämistyöstä on välillisesti hyötyä myös muille organisaatioille ja sidosryhmille. Toisen asteen tuloksia ovat mm. jalostunut osaaminen, uudenlaiset

vuorovaikutussuhteet tai laajemmin sovellettavissa olevat mallit, menetelmät, välineet ja ”hyvät käytännöt”.

Kehittäminen on aina kontekstisidonnaista, joten lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutumisen kehittämistyö on toteutettu eri puolilla Suomea paikallisina hankkeina. Kehittämistyön lähtökohtana olivat niin paikalliset tarpeet kuin voimavaratkin. Passiiviseen tiedolla ohjaukseen perustuvat ”hyvien käytäntöjen pankit” ovat osoittautuneet vaikutuksiltaan heikoiksi. Todelliset muutokset syntyvät vain käytännön toimijoiden yhteistoiminnan ja vuorovaikutuksen tuloksena.

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa perhepolitiikan linjauksista sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ylläpitämisestä ja kehittämisestä yhdessä muiden ministeriöiden kanssa. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen on yhteiskuntamme painopistealueita. Valtakunnallinen ohjaus, uusi terveydenhuoltolaki ja asetukset velvoittavat sujuvaan tuen järjestämiseen yhteisvoimin yli hallinto- ja sektorirajojen. Tuen tulee olla viipymättä ja läheltä tavoitettavaa ja lapsen, nuoren ja perheen arkeen integroituvaa. Kuntoutuksen tutkimus ja lasten, nuorten ja perheiden kokemukset ovat jo pitkään osoittaneet ristiriidan kuntoutuspalvelujen toteutumisen ja toimeenpanon sekä toivottujen, ns. hyvien käytäntöjen välillä. Valtakunnallinen ohjaus ja tutkimustieto ovat jääneet etäiseksi kuntoutustyön arjesta.

VLK:n asiantuntijatoimikunnat eri puolella Suomea (11 kpl), projektin avainhenkilöt ja alueiden yhdyshenkilöt kokosivat ja käynnistivät verkostomaisen innovaatiotoiminnan arvioimaan ja kehittämään paikallisia lasten ja nuorten kuntoutuksen käytäntöjä alueellisten tarpeiden ja resurssien pohjalta. Verkostot koostuivat lasten ja nuorten kuntoutuksen toimijoista eri sektoreilta ja hallinnon aloilta. He olivat sosiaali- ja terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen sekä koulutoimen ammattilaisia, julkisten, yksityisten ja kolmannen sektorin edustajia sekä vanhempia. Joillakin alueilla kuntoutuksen ammattilaisia kouluttavat ammattikorkeakoulut osallistuivat aktiivisesti yhteistyöhön. Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa -projektiin osallistui lähes 200 toimijan aktiivinen joukko. Suuri osa toimijoista edusti jotakin suurempaa yhteisöä: näin ollen kehittämistyöhön osallistuvien määrä on ollut paljon suurempi.

Alueellisen kehittämistyön tueksi projektiin osallistuville toimijoille järjestettiin kehittämistyön koordinoitua ohjausta, taloudellista tukea ja koulutusta. Alueellinen kehittäminen eteni eritasoisena ja -laajuisena prosessina. Verkoston kehittämisprosessi eteni vuorovaikutuksessa uuden käytännön kehittämisprosessin kanssa; kehittämisprosessin toteuttamisesta oli vastuussa valtakunnallinen avain- ja yhdyshenkilöiden verkosto. Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa -projektiin liittyneeseen avain- ja yhdyshenkilöiden verkostoon kuului 60 henkilöä, joiden roolit vaihtelivat alueittain.

Uusia lasten ja nuorten hyvän kuntoutuksen alueellisia käytäntöjä

Projektin tuloksena on syntynyt uutta ymmärrystä lapsen ja nuoren hyvästä paikallisesta kuntoutuksesta ja 40 uutta alueellista kehittämistyötä, käytäntöä ja toimintatapaa eri puolilla Suomea. Työt voidaan jakaa sisältöjen mukaan kahteen ryhmään: ensimmäisessä ryhmässä keskityttiin yhteistoiminnan kehittämiseen ja toisessa ryhmässä kuntoutuksen suunnitteluun alueellisesti ja yksilöllisesti. Alueelliset kehittämistyöt vastaavat alueen tarpeisiin, joten ne ovat toisistaan hyvin poikkeavia ja erilaajuisia – aivan kuten alueetkin.

Alueelliset kehittämistyöt ovat käytännössä toteutuvia esimerkkejä siitä, millaisin keinoin eri alueilla voidaan rakentaa lasten ja nuorten hyvää kuntoutuskäytäntöä. Käytetyllä monitoimijaisella yhteiskehittämisellä on saatu aikaan tuloksia, joissa toimijat ovat kehittäneet alueellista verkostomaista innovaatiotoimintaa, ja kehittämistyön avulla on muutettu työkäytäntöjä ja

toimintatapoja. Kehittämistöiden tuloksia voidaan hyödyntää lapsen ja nuoren kuntoutuspalvelujen valtakunnallisessa kehittämistyössä.

Osa projektiin liittyneen koulutusinterventio tuottamia tuloksia ja esimerkkejä alueellisesta kehittämisestä on esitetty Helena Launiaisen ja Salla Siparin toimittamassa kirjassa ”Lapsen hyvä kuntoutus käytännössä” (2011). Hankeraportissa ”Lapsen ja nuoren kuntoutuksen kehittäminen” raportoidaan projektin lähtökohdista, kiinnittymisistä aluekehittämiseen sekä lasten ja nuorten kuntoutuksen kehittämistyöstä, joka tehtiin projektiin kuuluneessa koulutuksessa ja sen ulkopuolella.

Eeva Seppälä, THM, projektipäällikkö, Vajaaliikkeisten Kunto ry
eeva.seppala@vlkunto.fi, www.vlkunto.fi
Arja Veijola, TtT, yliopettaja, Oulun seudun ammattikorkeakoulu
arja.veijola@oamk.fi